

İkinci İnönü Zaferi için Bir Rüya: Tunalı Hilmi Bey'in Memiş Çavuş Rüyada Adlı Eserini Tarih Eksenli Okumak

Ahmet Demir

Araştırma Makalesi

Prof. Dr. Başkent Üniversitesi,
Ankara/TÜRKİYE
ahdemir23@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-7857-5598

Geliş: 15 Ağustos 2025
Kabul: 29 Ocak 2026
Online Yayın: 21 Şubat 2026

Bu çalışma ön inceleme sürecinde
ve yayımlanmadan önce
iThenticate ile taranmıştır.

ÖZ

Türk düşünce ve siyasi hayatının önemli simalarından olan ve TBMM'nin I, II ve III. dönemlerinde milletvekilliği yapan Tunalı Hilmi Bey'in (1871-1928) kısa manzum tiyatro özelliği gösteren Memiş Çavuş Rüyada (1921) adlı eseri, rüya kurgusuna dayanır. Eser, "İnönü Kahramanlarına Armağan" notuyla, henüz İkinci İnönü Muharebesi sonuçlanmadan, zafere ithafen yazılmıştır. Memiş Çavuş Rüyada'da Millî Mücadele dönemine yakından tanıklık eden bir aydının kaleminden dönemin koşullarıyla ilişkili olarak Türk milletinin Millî Mücadele yolundaki duygu, düşünce, arzu, beklenti, ülkü ve kararlılığı 'rüya' aracılığıyla verilir. Dolayısıyla rüya, tarihsel gerçekliğin sunulması için bir araçtır. Memiş Çavuş Rüyada üzerinden rüya-edebiyat-tarih ilişkisini ele almak mümkündür. Epistemolojik ve metodolojik açıdan incelendiğinde eserin kurgu, 'rüya' motifi ve görselleri (iki resim) itibarıyla tarihe not düşme, toplumsal atmosferi yansıtmaya, millî tarih bilinci oluşturma, söylem inşası, propaganda faaliyetleri vb. açılardan irdelenebilecek bir içerik sunduğu açıktır. Bu çalışma, doküman analizi yöntemine dayalı bulgu ve değerlendirmeleriyle, Memiş Çavuş Rüyada'nın rüya-edebiyat-tarih arasındaki derin ilişkiyi gösteren örneklerden biri olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. **Anahtar Kelimeler:** İkinci İnönü Muharebesi, Memiş Çavuş Rüyada, propaganda, tarih-edebiyat-rüya ilişkisi, Tunalı Hilmi Bey.

A Dream for the Victory of Second Battle of İnönü: Reading Tunalı Hilmi Bey's Memiş Çavuş Rüyada on the Axis of History

Research Article

Prof. Dr., Başkent University,
Ankara/TURKIYE
ahdemir23@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-7857-5598

Received: 16 May 2025
Accepted: 19 January 2026
Published Online: 21 February
2026

This paper was checked for
plagiarism using iThenticate
during the preview process and
before publication.

Copyright

This work is licensed under
Creative Commons Attribution
4.0 (CC BY-NC 4.0)
International License

Atıf-Cite:

Demir, Ahmet. "İkinci İnönü Zaferi için Bir Rüya: Tunalı Hilmi Bey'in Memiş Çavuş Rüyada Adlı Eserini Tarih Eksenli Okumak." *History Studies* 18, no. 1 (2026): 219–238.

<https://doi.org/10.9737/historystudies.1765930>

ABSTRACT

Throughout history, various theories have been developed regarding the legitimacy of power and the sources of this legitimacy. The fundamental factor that ensures the sustainability of power is the acceptance of power as legitimate. In this context, Urartian kings also developed different strategies in order to legitimize their power. The Urartian State, which ruled over a large geography centered on Lake Van, was faced with the necessity of maintaining its power in a strategic region bordering many powerful states. This study analyzes the legitimacy understanding of the Urartian kings within the framework of Max Weber's authority typology. In particular, the forms of legitimacy on which the Urartian political authority was based are discussed based on Weber's concepts of "traditional authority" and "charismatic authority". When Urartian inscriptions are examined in detail, it is clearly seen that the kings legitimized their authority through traditional and charismatic elements. Thus, the study not only examines Urartian history within a political framework but also contributes to the sociological evaluation of authority and legitimacy relations in ancient states from a Weberian perspective.

Keywords: Second Battle of İnönü, Memiş Çavuş Rüyada (Memiş Çavuş in the Dream), propaganda, history-literature-dream relationship, Tunalı Hilmi

Funding: The author has reported that this study received no financial support.

Conflicts of interest: The author declares that there are no potential conflicts of interest.

Peer Review: External, double-blind

AI Declaration: The author declares that any of AI tools has not been used for this study.

Finansman: Herhangi fon veya maddi destek kullanılmamıştır.

Çıkar Çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Bağımsız, çift-kör hakemlik.

Yapay Zekâ Beyanı: Herhangi bir yapay zekâ aracı kullanılmamıştır.

Giriş: Tarih ve Edebiyatla İlişkili Olarak Rüya

Antik dönemden günümüze Doğu'da ve Batı'da farklı coğrafya, kültür ve inançlarda rüya gerçek yaşamın hemen yanında, onunla iç içe yer almış; zaman zaman bireysel yaşam alanının dışına çıkarak toplumsal bir hüviyet kazanmıştır. Rüya anlatımı gerçek yaşamı etkilemiş, insanların algı, tutum, eylem ve davranışlarına yön vermiş; sözlü ve yazılı, bireysel ve toplumsal anlatıların önemli bir yönünü oluşturmuştur. Rüyalar tarihsel, toplumsal, kültürel, dinsel, inançsal, siyasal, ideolojik, edebî, sanatsal, bireysel vb. boyutlarda farklı anlam ve işlevlerle yaşamın bir parçası olmuştur. Rüya, Freud ve Jung gibi bilim insanlarının çalışmaları ve modern psikolojiyle birlikte farklı disiplinler için özel bir ilgi alanına dönüşmüş, farklı açılardan ele alınmış ve çeşitli rüya teorileri ortaya konmuştur.¹ Rüyalar tarihsel süreçte edebî, kültürel ve felsefi gelenekler içerisinde fizyolojik işlevlerini aşarak anlatı üretiminin bir kaynağı hâline gelmiştir. Bu bakımdan rüyanın anlatılması bireysel, toplumsal, tarihsel, kültürel, sanatsal ya da edebî bir pratik olarak görülebilir. Rüya, hayatlarımızı sembolik, imgesel ve anlatsal olarak düzenleme veya yeniden düzenleme gücüne sahiptir; bireylerin zor bir durumda yollarını bulmalarına yardımcı olabilir ve hatta kimliklerin oluşumunu veya yeniden biçimlenmesini tetikleyebilir. Rüya anlatıları bireysel ve kolektif yönleri olan birer metin özelliği gösterir.² Gerçek yaşamın hemen yanı başında, rüyayı 'normalleştirme (onu uyanık dünyamızın algılarına, zihinsel kalıplarına ve dünya görüşüne uyarılama)' doğrultusunda süregelen girişimlerin bir parçası olarak kültürlerde bir rüya anlatma ve yazma tarihinden bahsedilebilir.³ Rüya etkin dilsel kodları ve birimleri içeren kendine özgü bir dildir. Dolayısıyla rüyayı anlamlandırma rüyanın kendine özgü dilinin kodlarını çözme, sembolleri, imgeleri vb. yorumlama, kültürel alanın semantiğine bağlı çözümleme yapma, temaları belirleme gibi eylemleri içerir.⁴ Rüyaların dilini çözümlemek, ne olduğunu anlamak ve ne anlama geldiğini yorumlamak binlerce yıldır farklı kültürlerin meşguliyeti olmuştur. Rüyalar ve anlatılar arasında yakın bir ilişki vardır ve bu ilişki 'edebiyatta rüyaların kullanımı', 'rüyaların anlatı biçimleri' ve 'anlatılar olarak rüyaların kendileri' gibi çeşitli şekillerde kendini gösterir.⁵ Bu bakımdan rüya, bireysel yaşamın yanında kolektif ve kültürel belleğin, tarihsel hafızanın ve ideolojik inşa mekanizmalarının bir aracı olarak düşünülebilir. Tarihsel olanı anlatmada/yazmada çeşitli biçimlerle yer alan ve zaman zaman tarihsel akışa yön veren rüya anlatıları; kehanet, ilahi mesaj, meşruiyet, güç, iktidar-halk ilişkisi, psikolojik belirti vb. anlam ve işlevleriyle farklı açılardan ele alınabilir.

Edebiyat ile tarih arasındaki ilişkinin, disiplinlerarası bir perspektifle yaklaşıldığında oldukça derin ve çok yönlü olduğunu söylemek mümkündür. Edebiyat ve tarih, insana ait yaşantıları anlamaya yönelik iki temel disiplin olarak iç içe geçmiş durumdadır. Tarihsel olaylar ve kişiler roman, hikâye, şiir, tiyatro gibi edebî eserlerin konusu olabilmektedir. Tarihî roman ve tiyatro tarih ve edebiyatın birleştiği önemli türlerdir. Çeşitli dönemlerin tarihsel

¹ Bkz. Kelly Bulkeley (Ed.), *Dreams: A Reader on Religious, Cultural, and Psychological Dimensions of Dreaming*. (New York: Palgrave, 2001).

² Claude Fretz ve Rose Hsiu-li Juan, "Foreword: Narrative Dreams," *The Wenshan Review of Literature and Culture (Special Issue: Narrating Dreams: Solution and Dissolution)* 17.2, (June 2024): 1, DOI: 10.30395/WSR.202406_17(2).0001.

³ Bernard Dieterle ve Manfred Engel, "Preface/Préface", *Writing The Dream/Écrire Le rêve* içinde., Editörler Bernard Dieterle ve Manfred Engel (Würzburg: Königshausen & Neumann, 2017), 8.

⁴ David Shulman ve Guy G. Stroumsa, "Introduction", *Dream Cultures: Explorations in the Comparative History of Dreaming* içinde., Editörler David Shulman ve Guy G. Stroumsa (New York-Oxford: Oxford University Press, 1999), 4-7.

⁵ Richard Walsh, "Dreaming and Narration", *Handbook of Narratology* içinde., Editörler Peter Hühn, Jan Christoph Meister, John Pier ve Wolf Schmid (Göttingen: De Gruyter, 2014), 138.

olaylarına, toplumsal, kültürel, politik atmosferine ve zihniyetine dair önemli ipuçları sunar. Tarihin anlatılmasının/yazılmasının da çoğu zaman anlatsal bir karakter taşıdığını ve anlatsallık açısından edebiyatla benzer bir özellik gösterdiğini söyleyebiliriz. Tarihi ya da edebî metinlerde başlıca anlatma/yazma edimlerinden biri de rüya anlatımıdır. Örneğin Osman Gazi'nin rüyası gibi anlatılar, siyasi meşruiyet ve devletin geleceğine/kaderine ilişkin temsili bir anlam yüklenerek Türk tarihinde yer almış; tarihin kendisi olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu adlı çalışmada, rüya anlatılarının Osmanlı Devleti'nin kuruluşuyla ilgili tarih anlatımının önemli bir yönünü oluşturduğuna dikkat çeken Fuat Köprülü, Osmanlı kroniklerinde rüya içerikli anlatıların/menkibelerin birbirinden farklı rivayetlerle yer aldığını, bazı kroniklerde Osman Bey yerine Ertuğrul Bey'in gösterildiğini ifade eder. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda önemli yeri olan ve Osmanlı kroniklerinde geçen rüya anlatılarının aslında tarihsel derinliği olduğuna, Oğuz geleneğinde ve Gazneliler, İlhaneliler, Selçuklular gibi pek çok Türk devletinde tarihi yazmanın önemli bir yönünü oluşturduğuna, hatta 'rüya' motifine Herodot'tan itibaren İlk zaman ve Ortazaman kronikçilerinde sıkça rastlanıldığına dikkat çeker.⁶ Finkel, Osman Bey'in rüyasının Osmanlı kroniklerindeki önemli yerine ve rüya içerikli anlatıların Osmanlı Devleti'nin kuruluşundaki tarihsel, kültürel, siyasi, ideolojik vb. işlevselliğine istinaden eserine *Osman's Dream: The Story of Ottoman Empire 1300-1923 (Osman'ın Rüyası: Osmanlı İmparatorluğunun Öyküsü 1300-1923)*' adını verir. Gündoğdu, Orta Çağ tarihi boyunca Türk devletlerinde iktidarların kendilerini meşrulaştırma yollarından birisi olarak rüya anlatımını etkin olarak kullandıklarına dikkat çeker. İslamiyet öncesi dönem anlatılarında karşımıza çıkan rüya motifinin çeşitli biçimlerde Büyük Selçuklu Devleti, Gazneliler, Karakoyunlu Devleti, Osmanlı Devleti dönemlerinde devam ettiğini, Türk kültür coğrafyasının pek çok yerinde kültürel bellekten yansımalarla tarihin önemli bir boyutunu rüya anlatmanın/yazmanın teşkil ettiğini vurgular.⁸ Yazıcı, Osmanlı Devleti'nde, son dönemlere kadar padişahların ve diğer devlet adamlarının gördüğü rüyaların devletin resmî belgelerinde, kroniklerde, seyahatnamelerde yer aldığına, büyük bir yekûn oluşturduğuna ve dönemlerin toplumsal, kültürel, siyasi, ideolojik vb. yönleriyle rüyalara yansıdığına⁹; Temizkan ve Aktaş (2012), benzer doğrultuda rüyanın Türk devlet geleneğinde iktidarın meşrulaştırılmasında önemli bir işlevi yerine getirdiğine ve tarihsel, kültürel, toplumsal, siyasi, ideolojik boyutlar taşıdığına dikkat çeker.¹⁰ Okudan, tarihsel belgelere yansıyan biçimiyle Osmanlı Devleti'nde kuruluşun itibaren yüzyıllarca rüya görme, anlatma ve yorumlamanın devlet yönetimi ve halk nezdinde önemli olduğunu ve Osmanlı padişahları ve halkın çeşitli kesimlerinde 'beklenti' ve 'kehanet' ile iç içe devletin geleceği ile ilgili birçok rüya görüldüğünü ifade eder.¹¹

⁶ Fuat Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*. (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991), 6-8.

⁷ Caroline Finkel, *Osman's Dream: The Story of Ottoman Empire 1300-1923*. (New York: Basic Books, 2005).

⁸ Serdar Gündoğdu, "Orta Çağ'da Siyasi Meşruiyet Kaynağı Olarak Rüya," *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi/Journal of Turkish Researches Institute*, no. 72 (Eylül 2021): 277-286. <https://doi.org/10.14222/Turkiyat4314>.

⁹ Muhammed Yazıcı, "Osmanlı Dünyasında Rüya Görmek Üzerine," *Asia Minor Studies* 4, no. 7 (Ocak 2016): 120-148. <https://doi.org/10.17067/ams.22230>.

¹⁰ Abdullah Temizkan ve Erhan Aktaş, "Türk Devlet Geleneğinde İktidarın Meşrulaştırılmasında Rüyanın Kullanımı," *Karadeniz Araştırmaları* 33, no. 33 (Bahar 2012): 13-22.

¹¹ Muhammed Okudan, "Osmanlı'da Rüya: Beklenti ve Kehanet (Genel Bir Değerlendirme)," *History Studies* 12, no. 5, (Ekim 2020): 2621-2636. DOI: 10.9737/hist.2020.934.

Bu bağlamda denebilir ki rüya görme ve rüya yorumlama, tarihin çeşitli dönemlerinde ve farklı kültürel bağlamlarda insan hayatında -özelde Türk kültür coğrafyasında- önemli bir yer tutmuştur. Rüya ve tarih arasındaki ilişki tarihsel gerçeklik, kültürel ve kolektif bellek, anlatisallık ve (kolektif) bilinçaltının yoğun bir etkileşimi olarak değerlendirilebilir. Rüya, bireysel deneyimlerin ötesinde, tarihsel olayları, tarihsel aktörlerin karar alma süreçlerini, toplumsal dönüşümleri ve hatta siyasal meşruiyet kurgularını anlamada önemli ipuçları verir. Rüyalar ister tarih ister edebiyatın yaşam alanı içerisinde var olsun, dönemin tarihsel olaylarını, olayların algılanma/yorumlanma ve temsil edilme biçimlerini, kolektif bilinçaltını, iktidar-güç-halk ilişkilerini, meşruiyet çabasını, dönemin siyasal/politik atmosferini, zihniyetini, ideolojisini, bireysel ve toplumsal arzu veya korkuları, ülküleştirilmiş kişi ya da mekânları, yüceltilmiş özneleri/nesnelere vb. anlamak için bir kapı aralayabilir. Ancak rüya anlatıları, tarihsel gerçekliği çarpıtma potansiyeline de sahiptir. Dolayısıyla tarihsel ya da edebî kaynaklarda rüya anlatılarını ele alırken bunların dönemsel, dinsel, kültürel, mitolojik, ideolojik, siyasal/politik, psikolojik vb. boyutlarını göz önünde bulundurmak gerekir.

Rüya motifi ve anlatıları bir disiplin olarak tarihle ilişkisi kadar edebiyatın da sahasına giren bir alandır. Tökel, Türk ve dünya edebiyatında 'rüyayla gelen kitaplar' kategorisine giren, kurgu rüya türünde verilmiş eserleri ele alırken bu eserlerde rüyanın çoğunlukla gerçekle ilişkili olarak eleştiri, hiciv, ironi gibi anlatım yollarına imkân sunduğunu ifade eder.¹² Özgül, *Türk Edebiyatında Siyasal Rüyalar* adlı çalışmada Türk edebiyatında Tanzimat döneminden itibaren rüyanın kurmaca dünyanın yapılandırıcı bir ögesi olarak siyasal eleştiri ve hiciv yolunda işlevsel kullanıldığını, siyasal kimlikleriyle de öne çıkan Namık Kemal ve Ziya Paşa gibi pek çok aydının bu tarz bir yazma edimini eserleri aracılığıyla gösterdiğini ve bu metinlerin edebiyat tarihi kadar siyasal tarih ve fikir tarihi açısından da önemli olduğunu vurgular.¹³ Örgen, rüyanın edebiyata ütopya, distopya, yer altı, fantastik gibi tarzlar içerisinde yerleştiği tespitinde bulunur ve özellikle toplumsal ve siyasal tarih bağlamında edindiği içeriği ve işlevselliği ortaya koyar.¹⁴

Kısacası rüya; tarih ve edebiyatın yaşam alanı içerisinde yer alabilen, hem tarihin anlatılmasında/yazılmasında hem de edebî anlatmada/yazmada toplumsal, kültürel, sanatsal, edebî, bireysel, siyasal, ideolojik vb. boyutlarda içerik ve işlev kazanan, çoğu zaman da disiplinlerarası bağlamda birer anlatı olarak tarih ile edebiyata aynı anda kapı açabilen, tarihi edebiyat içinde sunan, tarihsel gerçekliği (yeniden) inşa etme işlevi gören bir olgu şeklinde var olur.

Tunalı Hilmi Bey ve Memiş Çavuş Rüyada Adlı Eseri

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden Cumhuriyet'e uzanan süreçte aydın, fikir ve eylem insanı ve siyasetçi kimliğiyle Türk düşünce ve siyasal hayatının önemli simalarından olan Tunalı Hilmi Bey (1871-1928), kısa hayatına yoğun politik faaliyetlerin yanı sıra birçok eser de sıkıştırmıştır. Bir dönem İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisinde etkin olan, 1899'da Jön Türk Kongresi'ni toplama çalışmaları yapan -ancak kongreye yönelik çağrı ve çabası karşılık bulmayan- Tunalı Hilmi Bey, 1900'lerin hemen başında İttihat ve Terakki ile ilişkisini kesmiştir. Sürekli fikrî arayışların sonucunda Osmanlılık düşüncesini benimseyen, 'Jeune

¹² Dursun Ali Tökel, "Rüyayla Gelen Kitaplar," *Türk Dili CVIII*, no. 761 (Mayıs 2015): 88-95.

¹³ M. Kayahan Özgül, *Türk Edebiyatında Siyasal Rüyalar*. (Ankara: Hece Yayınları, 2004).

¹⁴ Ertan Örgen, "Kâbustan Fırlayan Siyaset," *Türk Dili CVIII*, no. 761 (Mayıs 2015): 103-106.

Turc' kavramı yerine 'Jeune Ottoman'ı kullanan ve 'Anasır-ı Osmanî'yi bir arada tutacak öneriler ve anayasa taslakları üzerine kafa yormakla birlikte sonraları halk dili, halkçılık, köycülük gibi fikirleri Türkçülük fikriyle birleştiren Tunalı Hilmi Bey, eserlerinde hep 'Türk' unsuruna ağırlık vermiştir. Uygulanması imkânsız hâle gelinceye kadar savunduğu Osmanlılık düşüncesinin yerini zaman içinde Türkçülük fikri almış ve açıkça Türkçülüğü savunmaya başlamıştır. Son Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı'na Bolu mebusu olarak katılan Tunalı Hilmi Bey, İstanbul'un işgali ve Meclis'in dağıtılmasıyla birlikte Ankara'ya giderek TBMM'nin çalışmalarına katılmıştır. 1920'de Bolu'dan, 1923 ve 1927'de Zonguldak'tan (II. ve III. dönemler) milletvekili seçilen Tunalı Hilmi Bey, ölümüne (1928) kadar TBMM üyeliğini sürdürmüştür.¹⁵ TBMM'nin en etkin üyelerinden olan Tunalı Hilmi Bey, eserlerine koşut biçimde Mecliste Türkçenin sadeleştirilmesi, kadın hakları, kadınlara seçme-seçilme hakkının verilmesi, köylü hakları ve 'köy idaresi' kanununun hazırlanması, işçilerin sosyal ve hukuki haklarının verilmesi, çalışma koşullarının iyileştirilmesi yönünde yasaların geliştirilmesi gibi konularda önemli düşünceler ve teklifler sunmuştur.¹⁶ *Memiş Çavuş Rüyada*, Tunalı Hilmi Bey'in, 'Köylü Memiş Çavuş' serisinde yer alan eserlerindedir. Bu seride *Mebuslar Meclisi Kapısında Bir Köylü: Dertli Köylü Memiş Çavuş/Bu Meclise Girmeliyim* (1326/1910)¹⁷, *Memiş Çavuş Rüyada* (1337/1921)¹⁸, *Büyük Millet Meclisi Azaları Memiş Çavuş Sayvanında* (1338/1922)¹⁹, *Köylü Memiş Çavuş Ankara'da, Halk Dersleri Kürsüsünde* (1339/1923)²⁰, *Memiş Çavuş Büyük Millet Meclisinde* (1339/1923)²¹ adlı eserler yer alır. Kısa manzum tiyatro özelliği gösteren *Memiş Çavuş Rüyada*, bir rüya kurgusu olarak, Tunalı Hilmi Bey'in "İnönü Kahramanlarına Armağan" notuyla ve tarihe not düşme amacıyla İkinci İnönü Zaferi'ne ithafen yazmış olduğu bir eserdir. Dolayısıyla eser, Anadolu'da Yunan işgali, İkinci İnönü Muharebesi, savaşın askerî yönü, dönemin toplumsal atmosferi vb. açılardan tarihsel gerçekliği tiyatro türünün imkânları içerisinde verme çabasına karşılık gelir. Eserde 'rüya', başkahraman Memiş Çavuş üzerinden kurguyu yapılandırıcı bir öğedir. İkinci İnönü Muharebesi'ne ait tarihsel gerçekliğin aktarılmasında, tarihe not düşülmesinde, toplumsal atmosferin çizilmesinde ve kolektif bilinç ile millî tarih bilincinin inşası yolunda işlevsel kılınır. Eserde döneme yakından tanıklık eden bir aydının kaleminden dönemin koşullarıyla ilişkili olarak Türk milletinin Millî Mücadele yolundaki duygu, düşünce, arzu, beklenti, ülkü, çaba ve eylemleri 'rüya' aracılığıyla verilir. Böylece rüya, tarihsel gerçekliğin sunulması için bir araç olur.

Bu bağlamda, çalışmanın amacı, Tunalı Hilmi Bey'in *Memiş Çavuş Rüyada* adlı kısa tiyatro oyununu disiplinlerarası bir düzlemde edebiyat-tarih ilişkisi bağlamında ele almak ve rüya-edebiyat-tarih arasındaki derin ilişkiyi gösterme çabası içinde olmaktır. Eserin başkahramanlarından Memiş Çavuş'un gördüğü rüyayı başta tarihsel açıdan olmak üzere, toplumsal, askerî, kültürel, ideolojik vb. boyutlarıyla ele almak; tarihe not düşmede ve millî bilinç/millî tarih bilinci oluşturmada gördüğü işlevselliği ve edindiği içeriği belirlemektir. *Memiş Çavuş Rüyada* adlı eseri tarihin bir parçası olarak okumak; tarihsel olayların izini sürmek

¹⁵ Sabri Ateş, *Tunalı Hilmi Bey: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Aydın*. (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009), 1-12.

¹⁶ Enise Aslı Öztürk, *Tunalı Hilmi Bey'in I. TBMM'deki Yasal Faaliyetleri*. (Zonguldak: Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi Yayınları, 2008), 94.

¹⁷ Tunalı Hilmi, *Mebuslar Meclisi Kapısında Bir Köylü: Dertli Köylü Memiş Çavuş/Bu Meclise Girmeliyim*. (Kahire, 1326/1910).

¹⁸ Tunalı Hilmi, *Memiş Çavuş Rüyada*. (Ankara, 1337/1921).

¹⁹ Tunalı Hilmi, *Büyük Millet Meclisi Azaları Memiş Çavuş Sayvanında*. (Sinop: Sinop Matbaası, 1338/1922).

²⁰ Tunalı Hilmi, *Köylü Memiş Çavuş Ankara'da, Halk Dersleri Kürsüsünde*. (İstanbul: Evkaf-ı İslamiye Matbaası, 1339/1923).

²¹ Tunalı Hilmi, *Memiş Çavuş Büyük Millet Meclisinde*. (Bursa: Muin-i Hilâl Matbaası, 1339/1923).

ve tarihsel bir olgu olarak 'kolektif bilinç'in eserdeki yansımalarını ortaya koymaktır. Geniş çerçevede ise *Memiş Çavuş Rüyada* adlı eser üzerinden edebiyat-rüya-tarih ilişkisini irdelemektir. İkinci İnönü Zaferi için yazılmış eseri epistemolojik ve metodolojik açıdan ele almak; eserin kurgusunu, içerdiği rüya motifini ve görsellerini (iki resim) tarihe not düşme, millî tarih bilinci oluşturma, söylem inşası ve propaganda faaliyetleri doğrultusunda incelemektir.

Çalışma, *Memiş Çavuş Rüyada* adlı eserin tarihe not düşme ve tarihsel olayları sunma bağlamında, Türk kültür coğrafyasındaki 'rüya' temelli tarih anlatımı geleneğine eklenebilecek bir eser olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Bu bakımdan çalışmanın tarihle ilişkili olarak 'rüya' anlatımının kolektif hafıza üzerinden kültürel bir devamlılık arz ettiğini göstermesi açısından alanyazına katkı sunabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmanın, *Memiş Çavuş Rüyada* adlı eser üzerinden, tarih anlatımında edebiyatın ve rüya kurgularının yerinin ve 'rüya'nın tarihsel gerçekliği sunmada, millî bilinci geliştirmede, propaganda faaliyetlerinde ve söylem yaratmada bir imkân olarak nasıl kullanıldığının somut olarak gösterilmesi bağlamında, metodolojik açıdan rüya-edebiyat-tarih ilişkisine dair disiplinlerarası bir bakış açısı sergileyebildiği kanaatindeyiz.

1. İkinci İnönü Zaferi İçin Görülmüş Bir Rüya: *Memiş Çavuş Rüyada*

Kapağındaki "İnönü Kahramanlarına Armağan" notuyla İkinci İnönü Zaferi ve bu zaferin kahramanlarına ithafen yazılmış olan *Memiş Çavuş Rüyada* (1337/1921) adlı eserin ön sözü 'sebeb-i telif' özelliği taşır. Ön sözün hemen üstünde eserin yazılış tarihi olarak "30 Mart 1337 (1921)" tarihi yer alır. Dolayısıyla eser, İkinci İnönü Muharebesi'nin (23 Mart-1 Nisan 1921) sonlarına doğru, zafere olan kuvvetli inancın bir karşılığı olarak ve savaşın kesin bir Türk zaferiyle sonuçlanacağı öngörüsüyle kaleme alınmıştır. Tunalı Hilmi Bey, ön sözde bu öngörüye, İnönü kahramanlarına ithafını ve dönemin toplumsal atmosferini sunar; bu eseri yazma amacına ve eserin "Köylü Memiş Çavuş" serisinin bir kitabı olarak ortaya çıkış sürecine, yazma edimine ve bu eseri yazarken içinde bulunduğu duygu, düşünce ve ruh hâline dair bilgiler verir. Kazanılan zaferin gururunu yaşar ve eseriyle tarihe not düşer. Ön söz Türk ordusuna dua ile biter. Duada yalnızca İkinci İnönü Muharebesi için değil, ebediyete kadar Türk ordusunun muzafferiyeti dileğinde bulunulur. Ön sözde yazarın adı "Büyük Millet Meclisi Azalarından Bolu Mebusu Tunalı Hilmi" olarak zikredilir:

"Ankara: 30 Mart 1337

(İkinci İnönü Meydan Muharebesi), var coşkunluğuyla yürekleri gürletmede!..

Güneş battı... Gönlümden şu doğdu: 'Bence netice belli oldu: Zafer, yine bize!

İmzamı verdim!..'

Sakin sakın, miskin odama geldim: (Üçüncü Memiş Çavuş)'u tamamlamaya. 'Uykuda gezer gibi' daldım... Bir zaman sonra, ruhumda, yarım saat süren bir hâlet kaynaşmaya başladı: Hem kalem işliyor hem de güya ikinci bir 'ben', kalemi fasıllı fasılsız kendi tarafına çekmeye uğraşılıyor. Akıbet 'iki ben' fakat yine (Memiş Çavuş)'ta birleşti, uzlaştı. Kâğıt, âdeta kendiliğinden, ansızın çevrildi. Üzerine: (Memiş Çavuş, Rüyada!) kelimeleri dizildi...

(İnönü kahramanları)na armağan olsun!.. Gaziler!.. Gazanız mübarek olsun! Zaferleriniz bitmez, tükenmez olsun!..”²²

Memiş Çavuş Rüyasında da olaylar, İkinci İnönü Muharebesi'nin tam ortasında, şimşeklerin çaktığı yağmurlu bir gecede cephede geçer. Olayların geçtiği sahne şöyle betimlenir: “Vakit: Gece... Ortalık: Zifiri karanlık... Dağlık, ağaçlık, çalılık, kayalık... Şurada, burada leşler, cenazeler... Uzaktan uzağa şimşekler çakar... Yer gök uğuldar...”²³ Doksan yaşındaki köylü Memiş Çavuş Türk ordusuna gönüllü katılmıştır ve baştan ayağa silahlıdır. Bir yandan da yere yarı uzanmış, bir ağaca yaslanmış. Memiş Çavuş uykudadır. Aynı sahnede bir başka asker daha vardır: Memiş Çavuş'un torunu, Tosun. Tosun düzgün askerî kıyafetiyle gözcü-nöbetçidir ve o da baştan ayağa kadar silahlıdır. Bir zaman dört yanı gözleye gözleye gezinir. Çakan şimşeklerin, gök gürlemelerinin altında heybetlidir. Bir an gelir ve uzaklarda, yıldırım düştüğüne şüphe bırakmayan, gözleri kamaştıran bir şimşek çakar. Yer ile gök korkunç korkunç uğuldar. Tosun olduğu yerde kalakalır. İşte bu anda Memiş Çavuş'un rüya hayali görünür. Tanrısal bir gazap canlanmış da isyan tavrını almış gibi, inler, uğuldar bir tarzda bir şeyler söylenir ve kaybolur. Tosun gezinmeye başlar ve kendi kendine konuşur. Sesi uğultu biçiminde işitilir. Bu sırada hâtif (sesi işitilip de kendisi görülmeyen kimse, seslenici, çağırıcı) sahnededir ve konuşmaları kesik kesik, tane tane, fakat yıldırımlar yağarcasına, yer gök uğuldarcasına akseder. “Şu kıyafettedir: Saçlar omuzlara dökülmüş, sakal göbeğe doğru uzanmış, bıyıklar büsbütün uzun, pamuk gibi, bembeyaz... Yine bembeyaz: Takke, sarık, sarkık yenli entari, cüppe, mest, pabuç, elde beyaz, uzun bir asa...”²⁴

Gök gürlemeleri arasında, her şimşek çaktıkça örtüsü yırtılmış, sandukadan aşağı yarı sarkmış Sultan Osman Türbesi görünür. Ayakta azgın tavrılı bir Yunan efdun neferi vardır. Görünür ve kaybolur. Bir şimşek daha çakar: Sultan Osman. Sırtında Venizelos oğlunun kılıcı saplıdır. Sultan Osman görünür ve kaybolur. Sahneye Memiş Çavuş'un hayali girer ve “Analar, babalar... Dünyalar, ukbalar.../Ya Kahhar!.. Ya Kahhar!.. Kalmış yüz bin öç var!../Kalmış yüz bin öç var!.. Ya Kahhar!.. Ya Kahhar!..”²⁵ dizelerini okur. Memiş Çavuş'un hayali kaybolur. Tosun gezinmeye başlar; bakışlarıyla karanlıkları yararcasına, tüm heybetiyle hücum durumundadır. Önce kendini süzer, sonra mavzerine gurur ile bakarak şu dizeleri söyler: “Omuzda mavzerim, ülkeler gezerim.../Göllerde yüzerim... Ben ruha benzerim.../Düşmanı sezerim.../Tepeler, ezerim!.. /Omuzda mavzerim!..”²⁶ Tosun, şimşeklerle gök gürültüleri arasında gezinmekte iken bir ağaca dayanır ve birkaç defa hafif hafif esner. Gözleri süzüle süzüle kapanır, açılır. Bu esnada hâtif şu dizeleri okur: “Uyan!.. Uyan!.. Uyan!.. Utan!../Utan!.. Erkek!.. Kadın!.. Utan!.. Utan/Of!.. Of!.. Kılıç sallar!.. (Sultan Osman)/İnler!.. Diler senden, arslan!.. Kan... Can!”²⁷ Sonra hâtif kaybolur. Yıldırımlar düşer. Nöbetçi (Tosun), nöbet yerinde gezinirken dudaklarından art arda hamasî dizeler dökülür. Memiş Çavuş'un hayali görünür; yine ‘Kahhar’ sıfatını zikrederek Allah'a yakarıyla ve Yunan'dan öç almayı isteyen duyguların coşkunuyla Tosun'un dizelerine karşılık verir: “Batılı o küffar, kudurmuş canavar!../Ya Kahhar!.. Ya Kahhar!..

²² Tunalı Hilmi, *Memiş Çavuş Rüyasında*, 2.

²³ Tunalı Hilmi, *Memiş Çavuş Rüyasında*, 3.

²⁴ Tunalı Hilmi, *Memiş Çavuş Rüyasında*, 5.

²⁵ Tunalı Hilmi, *Memiş Çavuş Rüyasında*, 6.

²⁶ Tunalı Hilmi, *Memiş Çavuş Rüyasında*, 6.

²⁷ Tunalı Hilmi, *Memiş Çavuş Rüyasında*, 7.

Kalmış yüz bin öç var!.. /Kalmış yüz bin öç var!.. Ya Kahhar!.. Ya Kahhar!..”²⁸ Sonra Memiş Çavuş’un hayali kaybolur. Tosun’un ağızından bütün bir Türk ordusunun kahramanlığına göndermelerle dizeler dökülür. Bu dizeler Memiş Çavuş’un zafer arzusuna karşılık söz verme niteliğinde bir cevaptır. Sonra hâtif tekrar sahnededir. Hâtif’in sözleri de Memiş Çavuş’un sözleriyle aynı tonda ve içeriktedir. Hâtif ‘Ey Türk’ diyerek doğrudan Türk milletinin bütün fertlerine seslenir; Sultan Osman’ın türbesinin düşman çizmeleri altında oluşunun utancını duyumsayarak, zafer arzusunu tok bir sesle en üst perdeden terennüm eder. “Ez” sözcüğünün tekrarıyla ‘zafer’ arzusunun şiddetini verir. Şimşekler, gürlemeler altında şöyle der: “Ez!.. Ez!.. Ey Türk!.. Sana, cihan düşman!.. /Gez!.. Gez!.. Ey Türk!.. Sana, cihan vatan!.. /Sana, ey Türk!.. Mezar: Tarih!.. Cihan!.. /Ez!.. Ez!.. Gör ne hâlde (Ulu Osman)!..”²⁹

Memiş Çavuş’un hayali bir kez daha görünür ve önceki sözlerinde olduğu gibi “Ya Kahhar!.. Ya Kahhar!.. Kalmış yüz bin öç var!.. /Kalmış yüz bin öç var!.. Ya Kahhar!.. Ya Kahhar!..” şeklinde Allah’ın ‘Kahhar’ sıfatının düşman üzerinde tecelli etmesi yönünde yakarılarının olduğu dizeleri yineler. Türk askerinin vatanı kurtarma yolundaki kararlılığını gösteren dizeleri söylerken Tosun, düşmana karşı bir bomba fırlatır. Koşar, kaybolur. Memiş Çavuş’un sağ kolunun kalktığı, pençesinin sinirli sinirli büzüldüğü, açılıp kapandığı, kolunun hızla indiği görülür. Bomba patlar. Gecenin karanlığı aydınlanır. Yer gök ‘Tekbir’ sesleriyle dolar. Görülür ki Sultan Osman Türbesi’nde sandukanın örtüsü yerindedir ve sağlamdır. Kabrinin önündeki Yunan efsun neferi kaybolmuştur. Sultan Osman’ın sırtında, saplı kılıç da yoktur. Memiş Çavuş’un hayali, tacı yerde Yunan kralı Konstantin’in göğsüne çökmüştür ve Venizelos oğlunun kılıcını ona saplamıştır. Çok uzaklarda, altı deniz olan bir uçurumun hemen başında bir Osmanlı bayrağı dikilidir ve dalgalanır. Nöbetçi Tosun, süngülediği Yunan neferini tepeden denize yuvarlar.

Uyuyan Memiş Çavuş gerine gerine kalkmaya, gözlerini açmaya çalışır. Kısa bir süre sonra gözleri iyice açılır. Artık uykudan uyanmıştır. Hayaller kaybolur. Perde iner.

Bu bağlamda denebilir ki *Memiş Çavuş Rüya*da, İkinci İnönü Zaferi’ne ithafen yazılmakla birlikte rüya kurgusu içerisinde Millî Mücadele dönemi tarihsel olaylarının ve toplumsal atmosferinin yansıtıldığı bir eserdir. Anadolu’daki Yunan işgali ve bu işgale karşı verilen mücadele anlatılır. İkinci İnönü Muharebesi üzerinden Millî Mücadele’yle ilgili olarak tarihe not düşülürken kurtuluş ve bağımsızlık yolunda harekete geçen kolektif bilinç ve bilinçaltı, dönemin ruhu, beklentiler, arzular, kararlılık, ümit, işgale gösterilen direnç ve aksiyon rüya kurgusu aracılığıyla verilir. Memiş Çavuş’un rüyası, bu rüyaya yansıyan biçimiyle Memiş Çavuş’un ve torunu Tosun’un duygu ve düşünce dünyası ile rüyadaki hâtifin konuşmaları bir bütün olarak Türk toplumunun duygu ve düşünce dünyasının birleşimidir.

Rüyalarda öznelerin, nesnelerin, mekânların, olayların çoğu zaman simgesel anlamları vardır ve bu öğeler, rüya yorumlarında simgesel anlamlarıyla birlikte yorumlanır. *Memiş Çavuş Rüya*da adlı eserde de rüya kurgusunun başlıca bileşenlerinden biri Osman Bey’dir ve Osman Bey ile türbesinin simgesel bir karşılığı vardır. Sultan Osman’ın Osmanlı Devleti’nin kurucusu oluşu bu simgeselliği hazırlayan başlıca etmendir. Memiş Çavuş’un

²⁸ Tunalı Hilmi, *Memiş Çavuş Rüya*da, 10.

²⁹ Tunalı Hilmi, *Memiş Çavuş Rüya*da, 12.

rüya hâlinde, Sultan Osman ve türbesi rüyanın hemen başında ve sonunda iki farklı biçimde verilir. Rüyanın hemen başında, gecenin karanlığında, çakan şimşeklerin ışıkları altında Sultan Osman'ın Türbesi görünür. Sultan Osman'ın kabrinin örtüsü yırtılmıştır ve örtü sandukadan aşağı yarı sarkmış biçimdedir. Sultan Osman'ın Türbesi'nde ayakta azgın tavırlı bir Yunan efzun neferi vardır. Sultan Osman'ın sırtında Venizelos oğlunun kılıcı saplıdır. Eserde bu görüntü işgalin ve Türk milletinin onurunun kırılışının simgesi olarak verilir. Bir sonraki bölümde dikkate sunulacağı üzere *Memiş Çavuş Rüyada* adlı eserde kullanılan iki görsel tarihsel olayların yansıtılması açısından önemlidir. Eserin hemen başında betimleme aracılığıyla verilen Sultan Osman Türbesi'nin görüntüsü, eserde yer alan birinci görselle doğrudan ilişkilidir.

Rüyanın sonunda yer gök 'Tekbir' sesleriyle dolar ve Türk askerinin düşman üzerine yürüyüşü başlar. Bu yürüyüş zaferle sonuçlanır. Sultan Osman Türbesi'nde sandukanın örtüsünün sapaşlam yerinde olduğu görünür. Sultan Osman'ın kabrinin önündeki Yunan askeri de kaybolmuştur. Sultan Osman'ın sırtında, saplı kılıç da yoktur. Yunan kralı Konstantin'in tacı yerededir. Memiş Çavuş da Yunan kralının göğsüne çökmüştür ve Venizelos oğlunun kılıcını ona saptamıştır. Çok uzaklarda altı deniz olan bir uçurum vardır ve bu uçurumun hemen kenarında bir Osmanlı bayrağı dikilidir ve dalgalanmaktadır. Nöbetçi Tosun süngülediği Yunan askerini tepeden denize atar. Rüyanın sonundaki her bir özne, nesne ve olayın da simgesel boyutta tarihsel gerçekliği karşılar nitelikte kullanıldığını söylemek mümkündür. Rüya âlemindeki her bir gösterge, toplumsal beklenti ve arzuyu temsil etmektedir. Rüyanın sonunda, baştaki duruma karşıt biçimde Sultan Osman'ın kabrinin ve örtüsünün sapaşlam olması, bedenine saplı kılıçtan kurtulması ve kabrinin önündeki Yunan askerinin ortadan kaybolması vatanın işgalden kurtuluşuna ve bağımsızlığa işaret eder. Devletin kurucusu olan Osman Bey'in ve kabrinin düşman elinden kurtarılması Osman Bey ve kabrinin temsil ettiği değerler açısından simgesel olarak Türk vatanının özgürlüğü ve bağımsızlığı ile Türk milletinin zilletten kurtuluşunun simgesidir. Uçuruma dikilen ve dalgalanan Osmanlı bayrağı da yine özgürlüğün ve bağımsızlığın simgesi olarak rüya kurgusunun bileşenlerinden olur. Ayrıca Yunan kralı Konstantin'in (I. Konstantinos) tacının yerde olması, Memiş Çavuş'un Yunan kralının göğsüne çökmüş olması ve Venizelos'un oğlunun (Sofoklis Venizelos) kılıcını ona saptaması, Memiş Çavuş'un torunu Tosun'un Yunan askerini süngüleyip altı deniz olan bir uçurumdan yuvarlaması Yunanistan karşısında kazanılan zaferin simgesel karşılığıdır. Memiş Çavuş'un rüyasındaki özne, nesne, mekân ve olayların simgeselliği ve taşıdığı anlam, rüyaların 'geleceği görme' ve 'kehanet' ile ilişkisi bağlamında da ele alınabilir.

Osmanlı-Türk toplumunda, tarihsel olayların bir yansıma alanı olarak 'beklenti' ve 'kehanet' ile iç içe biçimde rüya görme, rüya anlatma ve rüya yorumlamaya dayalı bir anlatı geleneğinin oluştuğu görülür.³⁰ 'Geleceği görme' ve kehanet' ilişkili rüya görme, rüya anlatımı ve rüya yorumlama yalnız Türk kültür coğrafyasında değil; diğer pek çok kültürde de tarihsel süreçte var olmuştur. Hatta rüyalar, kültürlerüstü bir alanda evrensel motifleri içermektedir.³¹ Bu bağlamda Tunalı Hilmi Bey'in *Memiş Çavuş Rüyada* adlı eserini rüya ve geleceği görme/kehanet ilişkili anlatı geleneğine eklemek mümkündür. Daha önce de dikkate sunulduğu üzere *Memiş Çavuş Rüyada*, 30 Mart 1337 (1921) tarihinde, İkinci İnönü

³⁰ Muhammet Okudan, *Osmanlı'da Rüya*, 2621.

³¹ Anna Lazareva, "Motif Index of Prophetic Dream Narratives: Methods of Compilation," *Folklore: Electronic Journal of Folklore*, no. 89 (2023): 161-190. <https://doi.org/10.7592/FEJF2023.89.lazareva>.

Muharebesi (23 Mart-1 Nisan 1921) devam ederken zafere olan kuvvetli inancın bir karşılığı olarak ve savaşın kesin bir Türk zaferiyle sonuçlanacağı öngörüsüyle kaleme alınmıştır.

İkinci İnönü Muharebesi özelindeki bu öngörü, eserin rüya kurgusu bağlamında, geleceği görme ve kehanet ile ilişkili rüya anlatısı geleneğine iliştilirilebileceği gibi; tarihsel gerçeklik bağlamında dönemin koşulları içerisinde ve tarihsel gerçekliğin bir parçası olarak vatanın bağımsızlığı ve milletin özgürlüğü yolundaki kolektif bilinç, toplumsal beklenti, azim, kararlılık, strateji, aksiyon, siyasal, politik ve askerî gelişmeler, uluslararası konjonktür vb. bileşenler üzerinden tutulan bir gelecek projeksiyonu olarak ele alınmalıdır. Hatta bu öngörü; eserdeki rüya kurgusu ve bu kurgudaki özne, nesne, mekân, zaman, durum, olay ile bu öğelerin simgeselliği düşünülüğünde yalnızca İkinci İnönü Muharebesi'nin neticesine yönelik bir öngörü değildir. Tarihsel gerçeklik bağlamında bu öngörünün Millî Mücadele'nin kazanılması, Bursa'nın kurtuluşu, Yunanların denize dökülmesi, vatanın kurtarılması gibi tarihsel olaylarla ilişkili olduğu açıktır.

Millî Mücadele döneminde Bursa, 8 Temmuz 1920-11 Eylül 1922 tarihleri arasında Yunan işgalini yaşar. Bursa'nın düşman elinden kurtarılması, şehrin Türk tarihindeki simgesel yeri açısından ayrıca önemlidir.³² *Memiş Çavuş Rüyada*'da Memiş Çavuş'un rüya hâline dâhil olan kişilerden biri Osman Bey'dir ve mekânlardan biri ise Osman Bey'in Türbesi'dir. Rüya kurgusunda simgesel anlamda önemli bir yer tutan, Osman Bey'in ve türbesinin düşman elinden alınması doğrudan Bursa'nın kurtuluşuyla ilişkili biçimde düşünülüğünde, 30 Mart 1337 (1921) tarihinde yazılan *Memiş Çavuş Rüyada* eserinde Bursa'nın 11 Eylül 1922'deki kurtuluşuna yönelik bir tarihsel öngöründen bahsetmek mümkündür. Benzer tarihsel öngörü, eseri yapılandıran rüya kurgusunda Memiş Çavuş'un torunu Tosun'un Yunan askerini süngüleyip altı deniz olan bir uçurumdan yuvarlaması olayı için de düşünülebilir. Bu olay simgesel olarak Yunanların denize döküleceği ve vatanın düşman işgalinden kurtarılacağı yönündeki beklenti, arzu, azim ve kararlılıkla ilişkili bir tarihsel öngördür. Bu tarihsel öngörü, söz konusu rüya kurgusu olunca rüya görme, anlatma ve yorumlama bağlamında 'geleceği görme' ve kehanet ile ilişkili ele alınabilecek bir duruma dönüşür. *Memiş Çavuş Rüyada* eserinde Memiş Çavuş'un torunu Tosun'un Yunan askerini süngüleyip altı deniz olan bir uçurumdan yuvarlaması, tarihsel bir öngörü olarak Yunanların 9 Eylül 1922'de İzmir'de denize dökülmesiyle ilişkili olarak okunabilecek bir durumdur. Yine eserdeki rüya kurgusunda altı deniz olan bu uçuruma dikilen ve dalgalanan Osmanlı bayrağı da esaretten kurtulmanın/bağımsızlığın simgesel karşılığıdır.

Dolayısıyla söz konusu 'rüya' olunca rüya görme, rüya anlatımı ve rüya yorumlama bağlamında 'geleceği görme' ve 'kehanet' ile ilişkili biçimde ele alınabilecek öğelerin tarihsel gerçeklik bağlamında dönemseller üzerinden olay okuması, öngörü ve gelecek projeksiyonu olarak ele alınabileceği, *Memiş Çavuş Rüyada* eserinin bu doğrultuda bir örnek eser olduğunu söyleyebiliriz. *Memiş Çavuş Rüyada*; özne, nesne, mekân, olay ve durumların sunumu üzerinden geniş halk kitlelerini harekete geçirici ve millî kimliği inşa edici bir söylem yaratma, tarihe not düşme, tarihi yansıtmaya ve millî tarih bilinci oluşturma,

³² Yılmaz Akkılıç, *Kurtuluş Savaşı'nda Bursa*. (Bursa: Bursa Kültür Sanat Turizm Vakfı, 1997).

Saime Yüceer, *Bursa'nın İşgal ve Kurtuluş Süreci (8 Temmuz 1920-11 Eylül 1922)*. (Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları, 2001).

propaganda faaliyetleri gibi amaçlarla iç içe toplumsal beklenti, arzu, azim ve kararlılığın bir yansıma alanı olarak okunabilir.

Tunalı Hilmi Bey, *Memiş Çavuş Rüyada* eseriyle Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin tarihsel akışta varacağı noktayı, kurtuluşu ve bağımsızlığı öngörmüş; toplumsal beklenti, arzu, azim ve kararlılığa karşılık gelen bu öngörüyle rüya kurgusunda, simgesel anlamlar içeren özne, nesne, mekân, zaman, olay ve durumlar aracılığıyla dikkate sunmuştur. Bu bağlamda *Memiş Çavuş Rüyada*, özeldir İkinci İnönü Zaferi'ne ithaf edilmekle birlikte bütün bir Millî Mücadele'nin eseri olarak yazılmıştır. Eserde İkinci İnönü Muharebesi'ne katılan doksan yaşındaki Memiş Çavuş'un rüyası bütün bir Türk milletinin rüyası olarak gerçekliğin yansıması biçiminde Millî Mücadele'nin nasıl sonuçlanacağına dair beklenti, arzu, azim ve kararlılığın dışavurumudur. Doğal olarak her rüyanın olağanüstü dünyasını içermekle birlikte Memiş Çavuş'un rüyasını, dönemin koşulları içerisinde tarihe not düşme şeklinde bir gerçekliğin ifade aracı olarak değerlendirmek gerekir.

2. *Memiş Çavuş Rüyada* Adlı Eserde Görsellerden Yansıyan Tarih

Memiş Çavuş Rüyada, üzerine inşa edildiği rüya kurgusu yanında, yine dönemin tarihsel gerçekliğiyle ilişkili olarak okunabilecek görselleriyle de ele alınması gereken bir eserdir. *Memiş Çavuş Rüyada*'da rüya kurgusuyla ilişkili iki resim okurla paylaşılır. Her iki resim de tıpkı rüya kurgusu gibi tarihsel gerçekliği sunma; toplumsal atmosferi, millî duygu ve düşünceleri yansıtmaya; dönemsel koşulların yarattığı arzu, öfke, beklenti ve kararlılığı resmetme gibi işlevleri yerine getirir. Bu bakımdan *Memiş Çavuş Rüyada* adlı eserde, görsellerin diliyle de tarihe not düşüldüğü ve tarihsel olanı yansıtmaya yoluna gidildiğinden bahsetmek mümkündür. Tarih yazımı bir yönüyle yazılı belgeler üzerinden şekillense de resimler, fotoğraflar, haritalar, karikatürler, afişler, mimari yapılar vb. görsel materyaller de tarihsel bilgilerin anlaşılması ve yorumlanmasında önemli bir işlevi yerine getirir. *Memiş Çavuş Rüyada*, içerdiği görseller itibarıyla da tarihi, belgesel nitelikte yansıtmaya ve Millî Mücadele döneminin atmosferine dair ipuçları vermesi açısından dikkate değerdir.

Resimlerden biri kitabın kapağında 'kapak görseli' olarak yer alır. Bu resim, görseli açıklayıcı mahiyette (görselin hemen üstünde) "Bursa'da (Sultan Osman) Türbesi'nde Venizelos oğlu!.." şeklindeki bir ifadeyle verilir. Resmin sağ alt köşesinde ise Venizelos oğlunun (Sofoklis Venizelos) "Kılıçla vuruyor, diyor ki: -Kalk, Türk!.. Kurduğun saltanatı yıkıyorum!.." sözleri yer alır. Bu resim, aşağıda paylaşılmıştır:

Görsel 1. Sofoklis Venizelos, Osman Bey'in Türbesi'nde (*Memiş Çavuş Rüyada*).

Millî Mücadele döneminde halkın mücadeleye ve kurtuluşa olan bağlılığının güçlendirilmesi, millî bilincin geliştirilmesi, savaşa destek sağlanması, savaşla ilgili bilgilerin halka ulaştırılması ve propaganda faaliyetleri açısından gazeteler, dergiler, kartpostallar, broşürler, edebî metinler büyük bir işlev görmüştür. Bu bağlamda Osman Gazi de Millî Mücadele döneminin öne çıka(rıla)n öznelerinden biri olmuştur. Dönemin süreli yayınlarında Osman Bey'in Türbesi'nin düşman işgali altında olduğu vurgulanırken toplumsal atmosfere egemen olan duygu ve düşünceler ve milletçe duyulan üzüntü ve utanç süreli yayınlarda ve edebî eserlerde dile getirilmiştir. Osmanlı Devleti'ne bir dönem başkentlik yapmış olan ve tarihsel açıdan simgesel bir anlam ifade eden Bursa'nın Yunanlarca işgali halkta büyük bir tepki yaratmış ve bu tepkiler çeşitli mecralarda ortaya konmuştur. İşgal sırasında Yunan komutanı Sofoklis Venizelos'un Osman Bey'in Türbesi'nde çekilmiş fotoğrafının basında yer alması, kamuoyunda büyük bir infial yaratmış ve bu fotoğraf karesi, Yunanların Osman Gazi Türbesi'ne yönelik saygısızlığının simgesi olmuştur. Bu saygısızlık, Bursa'nın işgaliyle halkta oluşan büyük üzüntü ve utancı derinleştirmiş; duyulan üzüntü ve utanç, işgale gösterilen tepkilerle iç içe biçimde dönemin gazete, dergi ve edebî eserlerinde dile getirilmiştir.³³

³³ Hacer Karabağ Arslan, "Kurtuluş Savaşı Propaganda Stratejilerinde 'Osman Gazi'", *İnalcık ve Oğuzoğlu Anısına Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Cumhuriyet Türkiye'sine Yalakova'dan Yalova'ya 2024: Cilt 1* içinde, Editörler Hacer Karabağ Arslan ve Yusuf Ziya Karaaslan (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2024), 587-604.

Hacer Karabağ Arslan, "Kurtuluş Savaşı Propaganda Stratejilerinde Osman Gazi Örneği ve Sofoklis Venizelos İddiaları", *Prof. Dr. Halil İnalcık'ın Mirası: Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Cumhuriyet Türkiye'sine Uluslararası Tarih Araştırmaları Sempozyumu (Yalova-27-28 Temmuz 2024) Bildiri Özetleri Kitabı* içinde, Editör Yusuf Ziya Karaaslan (Yalova, 2024), 51.

Hacer Karabağ Arslan, "Bursa'nın İşgali ve Sofoklis Venizelos'un Osman Gazi Türbesi Ziyareti: Megali İdea ve Millî Mücadele Bağlamında Tarihsel Bir Analiz," *History Studies* 17, no. 4 (2025): 912-918.

Bursa'nın işgali nedeniyle Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünün siyah bir örtü (puşide-i siyah) ile kaplanması ve bu siyah örtünün Türk ordusunun 11 Eylül 1922'de Bursa'ya yeniden girişine kadar kalması; Bursa'nın işgalinin Türk milletinde ne kadar derin bir üzüntü ve büyük bir infial yarattığının göstergesidir.³⁴ Yaşananların Tunalı Hilmi Bey'i de derinden etkilediği açıktır.

Görsel 2. Sofoklis Venizelos'un Osman Bey'in Türbesi'nde çekilmiş fotoğrafı.³⁵

Memiş Çavuş Rüyada adlı eserin kapağında yer alan resim de bu bağlamda ele alınmalıdır. Eserde Sofoklis Venizeolos'un Osman Bey'in Türbesi'nde verdiği pozunu resmeden görsel, Yunan işgalinin ve Sultan Osman Türbesi'nin düşman ayakları altında kalmasının halkta yarattığı infial ve tepkilerin ne denli büyük olduğunu ve Sultan Osman ve türbesinin Millî Mücadele döneminin sembolleri olarak öne çıktığını göstermesi bakımından dikkate değerdir. Ayrıca görsel, Millî Mücadele döneminde tarihsel gerçekliği sunmak, millî bilinci uyandırmak ve geliştirmek, kolektif bilincin ve kamuoyunun sesi olmak, toplumsal atmosferi yansıtmak, halkın duygu ve düşüncelerini yönlendirmek, propaganda faaliyetleri vb. açılardan edebî eserlerin işlevini açıkça ortaya koymaktadır. Görsel ve görselin hemen sağ alt köşesinde Yunan komutan ağzından verilen sözler, doğrudan maşeri vicdana hitap etmek içindir. Halkta işgale karşı oluşan infiali ve tepkileri kurtuluş ve bağımsızlık yolundaki motivasyona kanalize etmek ve toplumsal atmosfere egemen olan duygu ve düşünceleri işgale karşı verilen mücadeleyi güçlendirmeye yönlendirmek gibi işlevleri yerine getirir.

³⁴ Hacer Karabağ Arslan, *Bursa'nın İşgali*, 912-913.

³⁵ Hacer Karabağ (Haz.), *Millî Mücadele Dönemi Bursa'da İşgal ve Kurtuluş Süreci: 100. Yıl*. (Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2022), 397; Hacer Karabağ Arslan, *Bursa'nın İşgali*, 928.

Memiş Çavuş Rüyada adlı eserin kapağında yer alan resmin Millî Mücadele döneminde Yunan işgalinin ve Bursa'nın kurtuluşunun anlatıldığı "İşgal Altında Bursa" başlıklı yazıyla ilişkili olarak dönemin önemli süreli yayınlarından biri olan *Yeni Mecmua*'da³⁶ da paylaşılması; Millî Mücadele döneminde tarihe not düşülmesi, millî bilincin geliştirilmesi, propaganda faaliyetleri, bağımsızlık yolunda halkın duygu, düşünce ve eylemlerinin yönlendirilip güçlendirilmesi ile bağımsızlık fikrinin yaygınlaştırılması ve kitlelerce benimsenmesi gibi hususlar açısından süreli yayınların ve edebî eserlerin işlevselliğine dair önemli ipuçları verir. 1 Mayıs 1339/1923 tarihli *Yeni Mecmua*'da görsel, "Venizelos'un Oğlu Sofoklis Osman Gazi'nin Türbesi Önünde" notuyla verilmiştir.

Görsel 3. Venizelos'un Oğlu Sofoklis Osman Bey'in Türbesi önünde (*Yeni Mecmua*).³⁷

Memiş Çavuş Rüyada'da, kitabın kapağında kullanılan resim, eseri oluşturan rüya kurgusuyla doğrudan ilintilidir. Önceki bölümde ayrıntılı olarak ele alınan rüya kurgusunda, Osman Bey ve türbesi başta ve sonda olmak üzere iki bölümde iki farklı şekilde sunulmuştur. Rüyanın hemen başında, Sultan Osman'ın kabrinin örtüsü yırtıktır ve sandukadan aşağı yarı sarkmış biçimdedir. Sultan Osman'ın Türbesi'nde ayakta, azgın tavırlı bir Yunan askeri vardır. Sultan Osman'ın sırtında ise Venizelos oğlunun (Sofoklis Venizelos) kılıcı saplıdır. Bu görüntü işgalin, esaretin ve Türk milletinin onurunun kırılışının simgesi olarak verilir. Rüyanın sonunda ise Yunanlara karşı zafer kazanılır. Sultan Osman Türbesi'ndeki sandukanın örtüsü sapasağlamdır ve yerindedir. Sultan Osman'ın kabrinin önündeki Yunan askeri kaybolmuştur. Osman Gazi de sırtına saplı kılıçtan kurtulmuştur, kılıç yoktur artık. Yunan kralı Kostantin'in tacı yerededir. Memiş Çavuş da Yunan kralının göğsüne çökmüştür ve Venizelos oğlunun kılıcını ona saplamıştır. Dolayısıyla eserin kapağındaki görsel ve görselin hemen sağ alt köşesindeki, Venizelos oğlunun (Sofoklis Venizelos) "Kılıçla vuruyor, diyor ki:

³⁶ YM, "İşgal Altında Bursa," *Yeni Mecmua* 4, no. 75 (1 Mayıs 1339/1923): 167-168.

³⁷ YM, "İşgal Altında Bursa", 167.

-Kalk, Türk!.. Kurduğun saltanatı yıkıyorum!.." şeklindeki sözleri ele alındığında görselin eserdeki rüya kurgusuyla ilişkili olarak dönemin olaylarını yansıtmaya, tarihe not düşme, millî bilinci geliştirme, halkın duygu ve düşünce dünyasına etki edip kurtuluş ve bağımsızlık yolundaki motivasyonu güçlendirme gibi amaçlarla kitaba konduğunu söyleyebiliriz. Diğer bir ifadeyle görsellerin de tıpkı yazılı metinler gibi tarihsel belge niteliği taşıdığı ve tarih yazımında önemli bir yeri olduğu yadsınamaz. *Memiş Çavuş Rüyada* adlı eser içerdiği görseller itibarıyla da tarihe not düşme işlevini yerine getirir ve dönemin atmosferini anlamlandırmada kaynaklık eder. Millî Mücadele döneminde süreli yayınların ve edebî eserlerin propaganda faaliyetleri bağlamında edindiği role dair ipuçları verir.

Memiş Çavuş Rüyada adlı eserde yer alan ikinci görsel, rüya kurgusunun bir parçası olarak Memiş Çavuş'un torunu Tosun'un bir Yunan askerini kovalamasını resmeder. Görsel, rüya kurgusunun da sonuyla ilişkili biçimde Türk askerinin Yunan askeri karşısındaki zaferini temsil eder. Görselde Tosun, "Memiş torunu, Türk'ün (Tosun)u!..", Yunan askeri ise "Yunan efzunu, Garbın (mel'un)u!.." ifadeleriyle okura sunulur.

Görsel 4. Memiş Çavuş'un torunu Tosun'un Yunan askerini kovalaması.³⁸

Bu görselin, rüya kurgusuna da yansıyan biçimiyle, Millî Mücadele boyunca Türk milletinin duygu ve düşünce dünyasına egemen olan vatanın kurtuluşu ve bağımsızlığı yolundaki beklenti, arzu, inanç ve kararlılığı resmetme amacıyla kullanıldığı açıktır. Ayrıca bu görsel, rüya kurgusundaki olaylarla birlikte düşünüldüğünde, Millî Mücadele'nin varacağı sonuca dair öngörüğü içermesi bakımından da dikkate değerdir. Tunalı Hilmi Bey'in hem rüya kurgusunda hem de bu görselde ortaya koyduğu öngörünün kurtuluş ve bağımsızlık yolunda gösterilen azim ve kararlılığın bir yansıması olduğu söylenebilir. Ayrıca bu görsel, eserdeki rüya kurgusu ve birinci görsel ile birlikte millî bilincin geliştirilmesi, propaganda faaliyetleri, İkinci İnönü Zaferi sonrası için kolektif bilincin diri tutulması, duygu, düşünce ve

³⁸ Tunalı Hilmi, *Memiş Çavuş Rüyada*, 8-9.

eylemlerin yönlendirilip bağımsızlık yolundaki motivasyonun artırılması gibi çabaların bir karşılığı olarak ele alınabilir.

Memiş Çavuş Rüyada' da paylaşılan her iki görsel; Millî Mücadele dönemi olaylarının neler olduğu ve bu olayların nasıl geliştiğine dair tarihsel dokümanlar olarak ele alınabileceği gibi aynı zamanda olayların toplumsal yaşamdaki yansımaları, nasıl algılandığı, temsil edildiği ve sunulduğunu göstermesi açısından da önemlidir. Her iki görselin; işgalin yarattığı toplumsal atmosfer, millet nezdinde ortaya çıkan duygu ve düşünceler, arzu ve beklentiler, işgalin toplumsal imgelemde yarattığı imgeler, dönemin öne çıkan olay ve kişilerine yönelik algı ve temsiller ve propaganda amaçlı faaliyetleri anlamak/anlamlandırmak açısından zengin bir içerik sunduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç

Türk düşünce ve siyasi hayatının önemli isimlerinden Tunalı Hilmi Bey'in (1871-1928) *Memiş Çavuş Rüyada* (1921) adlı eseri, Millî Mücadele dönemi olaylarını yansıtan, özgün bir edebî eser olmanın yanında tarihî bir belge olarak da ele alınabilir. Eserin edebiyat ile tarih arasındaki ilişkiyi 'rüya' motifi üzerinden kurması, onu yalnızca bir edebî kurgu olmaktan çıkararak tarihe not düşme ve tarihsel gerçekliği yansıtmaya açısından 'rüya' temelli tarih anlatımı geleneğine eklenilebilecek bir esere dönüştürür. İkinci İnönü Muharebesi henüz sonuçlanmadan kaleme alınmış olması; eseri, Millî Mücadele döneminin olaylarını ve toplumsal ruhunu dönemin içinden yansıtan bir hafıza metni yapar. Millî Mücadele'ye gönüllü olarak katılan doksan yaşındaki Memiş Çavuş'un rüyası ekseninde inşa edilen kurgu ve içerdiği iki görselle eser, tarihsel olayları geriye dönük bir bakış açısıyla değil, yaşanmakta olan bir mücadelenin düşünsel ve duygusal atmosferi içinde yansıtırken kendini kolektif hafızada yer etmiş tarihsel olayların taşıyıcısı ve yeniden üreticisi yapar.

Sonuç olarak *Memiş Çavuş Rüyada*, Millî Mücadele dönemini konu edinen edebî metinler arasında, yalnızca içerdiği rüya-edebiyat-tarih ilişkisiyle değil, üstlendiği açık yönlendirici ve propaganda işleviyle de öne çıkan bir eser olarak değerlendirilmelidir. Tunalı Hilmi Bey'in, rüya motifi etrafında şekillendirdiği kurgu ve sunulan görseller, tarihsel olayları anlatma ya da tarihe not düşme amacından ziyade, okuyucuda millî bilinci ve bağımsızlık yolundaki düşünsel/duygusal/eylemsel yönelimi geliştirmeyi hedefleyen bir söylem inşasına dayanır. Bu bağlamda rüya, eserde yalnızca yapılandırıcı ya da estetik bir kurgu unsuru olarak değil; Millî Mücadele'nin haklılığını, kaçınılmazlığını ve sürekliliğini gösteren ve meşrulaştıran etkili bir anlatım stratejisi olarak işlev görür. Bireysel bir rüya hâlini kolektif bir hatırlama pratiğine dönüştürür.

Eserde rüya kurgusuna eşlik eden görsel unsurlar da kolektif bellek inşasını destekleyen tamamlayıcı araçlar olarak değerlendirilebilir. Görseller, tarihsel olayların zihinsel temsillerini güçlendirerek kurgunun ikna edici yönünü pekiştirmekte; metnin hamasi ve millî bilince dayalı söylemini görsel hafıza düzlemine taşımaktadır. Böylece *Memiş Çavuş Rüyada*, yalnızca tarihsel olaylara ilişkin bir kurgu olmakla kalmamakta; aynı zamanda Millî Mücadele'ye dair kolektif belleğin kurulmasına ve süreklilik kazanmasına katkıda bulunan çok katmanlı bir hafıza metni hâline gelmektedir. Bu çerçevede eser, rüya temelli kurmaca eserlerin millî bilinç oluşturma, kolektif hafızayı diri tutma, tarihsel gerçekliği yansıtmaya/yeniden kurma vb. potansiyelini açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla *Memiş Çavuş Rüyada*, edebî eserlerin

tarihsel süreçlere müdahil olma gücünü ve propaganda üretmedeki işlevselliğini somut biçimde gösteren örnek bir eser olarak da düşünülebilir.

Bu çalışmada, *Memiş Çavuş Rüyada* adlı kısa manzum tiyatro eseri rüya-edebiyat-tarih ilişkisi bağlamında ele alınmış; 'rüya' üzerine yapılandırılan kurgusu, görsel öğeleri ve tarihsel göndermeleriyle eser tarihsel gerçekliğin anlatılması/yorumlanması, toplumsal atmosferi yansıtmaya, söylem inşası, propaganda, kolektif hafıza, millî bilinç vb. açılardan çeşitli boyutlarda çok yönlü biçimde analiz edilmiştir. Çalışma, bu tür bir analizle *Memiş Çavuş Rüyada* adlı eser üzerinden rüya temelli kurmaca eserlerin tarihî olayların sunulmasında ve bellek inşası süreçlerinde nasıl işlevsel bir araç hâline gelebileceğine ve belirleyici roller üstlenebileceğine dikkat çekmektedir. Aynı zamanda edebiyat-tarih ilişkisine dair yapılacak yeni çalışmalara disiplinlerarasılık açısından metodolojik bir zemin hazırlamaktadır.

Kaynakça

1. Araştırma, İnceleme ve Telif Eserler

- Akkılıç, Yılmaz. *Kurtuluş Savaşı'nda Bursa*. Bursa: Bursa Kültür Sanat Turizm Vakfı, 1997.
- Ateş, Sabri. *Tunalı Hilmi Bey: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Aydın*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009.
- Bulkeley, Kelly (Ed.). *Dreams: A Reader on Religious, Cultural, and Psychological Dimensions of Dreaming*. New York: Palgrave, 2001.
- Dieterle, Bernard ve Manfred Engel. "Preface/Préface." *Writing The Dream/Écrire Le rêve*, Editörler Bernard Dieterle ve Manfred Engel, 7-15. Würzburg: Königshausen & Neumann, 2017.
- Finkel, Caroline. *Osman's Dream: The Story of Ottoman Empire 1300-1923*. New York: Basic Books, 2005.
- Karabağ, Hacer (Haz.). *Millî Mücadele Dönemi Bursa'da İşgal ve Kurtuluş Süreci: 100. Yıl*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2022.
- Karabağ Arslan, Hacer. "Kurtuluş Savaşı Propaganda Stratejilerinde 'Osman Gazi'." *İnalcık ve Oğuzoğlu Anısına Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Cumhuriyet Türkiye'sine Yalova'dan Yalova'ya 2024: Cilt 1*, Editörler Hacer Karabağ Arslan ve Yusuf Ziya Karaaslan, 587-604. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2024.
- Karabağ Arslan, Hacer. "Kurtuluş Savaşı Propaganda Stratejilerinde Osman Gazi Örneği ve Sofoklis Venizelos İddiaları." *Prof. Dr. Halil İnalcık'ın Mirası: Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Cumhuriyet Türkiye'sine Uluslararası Tarih Araştırmaları Sempozyumu (Yalova-27-28 Temmuz 2024) Bildiri Özetleri Kitabı*. Editör Yusuf Ziya Karaaslan, 51, Yalova, 2024.
- Köprülü, Fuat. *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*. Ankara Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.
- Özgül, M. Kayahan. *Türk Edebiyatında Siyasal Rüyalar*. Ankara: Hece Yayınları, 2004.

Öztürk, Enise Aslı. *Tunalı Hilmi Bey'in I. TBMM'deki Yasal Faaliyetleri*. Zonguldak: Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi Yayınları, 2008.

Shulman, David ve Guy G. Stroumsa. "Introduction." *Dream Cultures: Explorations in the Comparative History of Dreaming*, Editörler David Shulman ve Guy G. Stroumsa, 3-13, New York-Oxford: Oxford University Press, 1999.

Tunalı Hilmi. *Mebuslar Meclisi Kapısında Bir Köylü: Dertli Köylü Memiş Çavuş/Bu Meclise Girmeliyim*. Kahire, 1326/1910.

Tunalı Hilmi. *Memiş Çavuş Rüyada*. Ankara, 1337/1921.

Tunalı Hilmi. *Büyük Millet Meclisi Azaları Memiş Çavuş Sayvanında*. Sinop: Sinop Matbaası, 1338/1922.

Tunalı Hilmi. *Köylü Memiş Çavuş Ankara'da, Halk Dersleri Kürsüsünde*. İstanbul: Evkaf-ı İslamiye Matbaası, 1339/1923.

Tunalı Hilmi. *Memiş Çavuş Büyük Millet Meclisinde*. Bursa: Muin-i Hilâl Matbaası, 1339/1923.

Walsh, Richard. "Dreaming and Narration." *Handbook of Narratology*, Editörler Peter Hühn, Jan Christoph Meister, John Pier ve Wolf Schmid, 138-148, Göttingen: De Gruyter, 2014.

Yüceer, Saime. *Bursa'nın İşgal ve Kurtuluş Süreci (8 Temmuz 1920-11 Eylül 1922)*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları, 2001.

2. Süreli Yayınlar

Fretz, Claude ve Rose Hsiu-li Juan. "Foreword: Narrative Dreams." *The Wenshan Review of Literature and Culture (Special Issue: Narrating Dreams: Solution and Dissolution)* 17.2, (June 2024), 1-5. DOI: 10.30395/WSR.202406_17(2).0001.

Gündoğdu, Serdar. "Orta Çağ'da Siyasi Meşruiyet Kaynağı Olarak Rüya." *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi/Journal of Turkish Researches Institute*, no. 72 (Eylül 2021): 277-286. <https://doi.org/10.14222/Turkiyat4314>.

Karabağ Arslan, Hacer. "Bursa'nın İşgali ve Sofoklis Venizelos'un Osman Gazi Türbesi Ziyareti: Megali İdea ve Millî Mücadele Bağlamında Tarihsel Bir Analiz." *History Studies* 17, no.4, (2025): 905-931. DOI: <https://doi.org/10.9737/historystudies.1612494>.

Lazareva, Anna. "Motif Index of Prophetic Dream Narratives: Methods of Compilation." *Folklore: Electronic Journal of Folklore*, no. 89 (2023): 161-190. <https://doi.org/10.7592/FEJF2023.89.lazareva>.

Okudan, Muhammet. "Osmanlı'da Rüya: Beklenti ve Kehanet (Genel Bir Değerlendirme)." *History Studies* 12, no. 5, (Ekim 2020): 2621-2636. DOI: 10.9737/hist.2020.934.

Örgen, Ertan. "Kâbustan Fırlayan Siyaset." *Türk Dili CVIII*, no. 761 (Mayıs 2015): 103-106.

Temizkan, Abdullah ve Erhan Aktaş. "Türk Devlet Geleneğinde İktidarın Meşrulaştırılmasında Rüyanın Kullanımı." *Karadeniz Araştırmaları* 33, no. 33 (Bahar 2012): 13-22.

Tökel, Dursun Ali. "Rüyayla Gelen Kitaplar." *Türk Dili CVIII*, no. 761 (Mayıs 2015): 88-95.

Yazıcı, Muhammed. "Osmanlı Dünyasında Rüya Görmek Üzerine." *Asia Minor Studies* 4, no. 7 (Ocak 2016): 120-148. <https://doi.org/10.17067/ams.22230>.

YM. "İşgal Altında Bursa." *Yeni Mecmua* 4, no. 75 (1 Mayıs 1339/1923): 167-168.

Summary

Tunalı Hilmi Bey (1871-1928), one of the important figures of Turkish thought and political life, wrote *Memiş Çavuş Rüyada* (1921), a short verse drama based on the fiction of a dream. The work, in which the relationship between literature and history stands out prominently, was written before the conclusion of the Second Battle of İnönü, with the note "A Tribute to the Heroes of İnönü", as a dedication to the victory and to make a note in history.

In *Memiş Çavuş Rüyada*, the historical reality of the period in terms of the years of the National Struggle, Greek occupation, before and after the Victory of the Second Battle of İnönü, social atmosphere, etc., is given within the possibilities of the theater genre. In the work, 'dream' is an element structuring the fiction through the protagonist Memiş Çavuş. From the pen of an intellectual who closely witnessed the period of the National Struggle, the feelings, thoughts, desires, expectations, ideals, and determination of the Turkish nation on the path of the National Struggle in relation to the conditions of the period are given through 'dream'. The dream is a tool for the presentation of historical reality. Therefore, *Memiş Çavuş Rüyada* can be considered as a historical document as well as an original literary work reflecting the period of the National Struggle.

Tunalı Hilmi Bey's *Memiş Çavuş Rüyada* can be analyzed in the context of the relationship between literature and history on an interdisciplinary level. The work, which is fictionalized as the dream of Memiş Çavuş, who voluntarily participated in the National Struggle and is in his nineties, is a link that can be added to the series of works in the line of telling/writing history through dreams. Reading the work and the dream fiction on which it is built as a part of telling/writing history allows us to trace historical events. In this respect, it is possible to examine the relationship between literature-dream-history through *Memiş Çavuş Rüyada*. When analyzed epistemologically and methodologically, it is clear that the work offers a content that can be handled in terms of noting history, reflecting the social atmosphere, creating national historical consciousness, discourse construction, propaganda activities, etc. through fiction, 'dream' motif and visuals (two pictures). In the work, two visuals shared with the reader are as striking as the dream fiction. Both pictures shared in *Memiş Çavuş Rüyada* can be considered as visual historical documents in terms of showing the events of the National Struggle period, the reflections of these events in social life, and how they were perceived, represented and presented.

In this context, *Memiş Çavuş Rüyada* can be read as a reflection of social expectations, desires and determination intertwined with purposes such as creating a discourse that mobilizes large masses of people and constructs national identity through the presentation of subjects, objects, places, events and situations, making a note in history, reflecting history and creating national historical consciousness, propaganda activities. In *Memiş Çavuş Rüyada*, Tunalı Hilmi Bey predicted the point where the Turkish nation's struggle for independence would reach in the historical flow, liberation and independence. He presented this prediction, which corresponds to social expectation, desire, perseverance and determination, through the subject, object, space, time, events and situations that contain symbolic meanings in dream fiction.

Although *Memiş Çavuş Rüyada* is specifically dedicated to the Victory of Second Battle of İnönü, it can be said that it was written as a work of the entire National Struggle. In the work, the dream of ninety-year-old Memiş Çavuş, who participated in the Second Battle of İnönü, is an expression of the expectation, desire, ideal and determination of how the National Struggle will end in the form of a reflection of reality as the dream of a whole Turkish nation. Naturally, although every dream contains an extraordinary world, Memiş Çavuş's dream should be evaluated as a means of expression of reality in the form of making a note in history within the conditions of the period.

In this context, *Memiş Çavuş Rüyada* is a remarkable and exemplary work in terms of enabling interdisciplinary research shaped at the intersection of literature-dream-history. With its fiction structured on 'dream', visual elements and historical references, the work offers a multi-layered analysis opportunity in various dimensions from discourse construction to the creation of national consciousness, from propaganda function to the reinterpretation of historical reality. By revealing these aspects of *Memiş Çavuş Rüyada*, the study shows a concrete example of how dream-based narratives can become a functional tool in the presentation of historical events; at the same time, it prepares a methodological ground for further studies in this context.